

20 iulie 2018

ELD nr. 175

**CURTEA CONSTITUȚIONALĂ
A REPUBLICII MOLDOVA**

*MD-2004, mun. Chișinău,
str. Al.Lăpușneanu, nr. 28*

În copie:

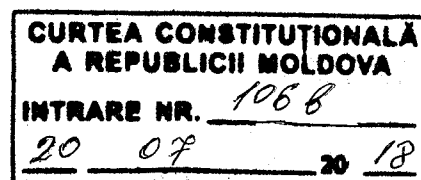
**1. Comisia de la Veneția și Oficiul OSCE
pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului**

2. Misiunile Diplomatice acreditate în Republica Moldova

S E S I Z A R E

prezentată în corespundere cu art.134 alin.(3) și art.135 alin.(1) lit. a)-b) din Legea Supremă,
articolelor 4 și 25 din Legea nr. 317/1994 cu privire la Curtea Constituțională și
articolele 4, 6, 38, 39 și 62 din Codul Jurisdicției Constituționale nr. 502/1995

**privind interpretarea unor prevederi din Legea Supremă
și constatarea încălcării unor norme și principii constituționale**
*(garantarea statului de drept prin prisma asigurării dreptului la vot, dreptului de a fi
ales și dreptului cetățenilor de a participa la administrarea treburilor publice)*

I. SUBIECTUL SESIZĂRII

1. Deputați în Parlament:

T. Deliu
M. Ciobanu
V. Ciap
Carp

Br. Cobzae
A. Pistea

Adresa de contact: MD-2073, mun. Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, nr.105,
tel.: 022 820521, mob.079482801, tudor.deliu@gmail.com

* [conceptul și obiectul sesizării a fost pregătit de specialiștii și experții Comunității „WatchDog.md”, iar ulterior acest subiect a fost promovat și susținut de către Coaliția Civică pentru Alegeri Libere și Corecte]¹

II. OBIECTUL SESIZĂRII

2. Având în vedere că rolul Curții Constituționale potrivit art. 134 alin. (3) din Constituție, este acela de a garanta supremația Constituției, a asigura realizarea principiului separării puterii de stat în putere legislativă, putere executivă și putere judecătorească, a garanta responsabilitatea statului față de cetățean și a cetățeanului față de stat, precum și ținând cont de faptul că prerogativa Curții Constituționale este de a stabili corelația dintre acțiunile / inacțiunile autorităților statului, normele legislative și textul Constituției, **prin prezenta sesizare se solicită respectuos Înaltei Curți de Jurisdicție Constituțională**, să se expună și să decidă asupra următoarelor:

(i) **interpretarea normelor constituționale**, în vederea determinării sensului exact al normelor prevăzute de art.1 alin.(3), art.2, art.7, art.23 alin.(2), art.38, art.39, art.53 alin.(1), art.54 și art.56 din Constituție, prin prisma următoarelor aspecte:

- *dacă în lipsa prevederilor și criteriilor exacte stabilite de normele legale, pot fi invalidate alegerile de către instituțiile statului abilitate cu asemenea atribuții;*
- *dacă prin invalidarea alegerilor, în lipsa prevederilor și criteriilor exprese din normele legale, sunt afectate garanțiile constituționale privind asigurarea dreptului la vot, dreptului de a fi ales și a dreptului cetățenilor de a participa la administrarea treburilor publice;*
- *dacă alegerile pot fi invalidate de instanțele de judecată din oficiu, în lipsa unei cereri de anulare a alegerilor motivată și însoțită de probe pertinente pe care se întemeiază, depusă de alegători, organele electorale sau concurenții electorali participanți la scrutinul electoral.*

¹ <http://alegeliber.md/necesitatea-sesizarii-curtii-constitutionale-pentru-a-se-expune-asupra-criteriilor-care-pot-duce-la-invalidarea-alegerilor-2577.html>

- (ii) **constatarea încălcării de către instanțele de judecată și autoritatea electorală centrală** a spiritului și normelor Constituției (prevăzute la art.1 alin.(3), art.2, art.7, art.23 alin.(2), art.38, art.39, art.53 alin.(1), art.54, art.56 din Constituție), a ordinii juridice în ansamblu, a principiilor constituționale, cum ar fi: statul de drept, suveranitatea națională, demnitatea omului, dreptul la vot, dreptul de a fi ales, dreptul cetățenilor de a participa la administrarea treburilor publice, loialitatea constituțională, egalitatea, libertatea opiniei și a exprimării, dreptul de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle, dreptul la informație, etc, atât la etapa confirmării / infirmării legalității alegerilor și validarea / invalidarea mandatului de către instanțele de judecată, cât și la etapa finalizării (fără dispunerea efectuării votării repetate) *de către autoritatea electorală centrală* a procedurilor electorale privind alegerile primarului general al municipiului Chișinău din anul curent, ce rezultă din actele judecătorești și hotărârile CEC aferente acestui proces electoral.
- (iii) **Statuarea în jurisprudența constituțională a fraudelor electorale și criteriilor exprese ce pot duce la invalidarea alegerilor**, până la remedierea acestor deficiențe de reglementare de către autoritatea legislativă.
- (iv) **Constatarea inacțiunii autorității executive și legislative** în executarea adreselor formulate de Curtea Constituțională și, din aceste motive, până la remedierea acestor deficiențe de reglementare de către legiuitor, în virtutea exercitării rolul său de „legislator pasiv”, *stabilirea și dispunerea de către Înalta Curte a modului de executare și aplicare a raționamentelor / concluziilor / observațiilor ce rezultă din adresele și Hotărârea Curții Constituționale nr.34/2016*

3. Din conținutul sesizării, este de observat că criticile conflictului juridic de natură constituțională și obiecțiile privind încălcarea unor norme și principii constituționale, vizează în esență limitarea drepturilor constituționale, în sens restrâns a cetățenilor-alegători, iar în sens larg a poporului, *de a se expune / de a-și exprima voința asupra alegerii în funcții electivă a reprezentanților săi.*

4. În acest sens, obiectul prezentei sesizări se referă la un ansamblu de elemente și principii cu valoare constituțională interconexe, ce rezultă din normele constituționale și legale, precum conceptul statului de drept, suveranitatea națională, demnitatea omului, dreptul la vot, dreptul de a fi ales, dreptul cetățenilor de a participa la administrarea treburilor publice, loialitatea constituțională, egalitatea, libertatea opiniei și a exprimării, dreptul de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle, dreptul la informație, precum și criteriile legale în baza cărora pot fi invalidate alegerile de către instituțiile statului, competențele organului electoral central în cazul (ne)dispunerii efectuării votării repetate.

5. În același context, luând în considerare că regulile inerente exercițiului democratic – alegerile libere, în lipsa unor reglementări constituționale exprese ce trebuie a fi deduse tot din textul Constituției, considerăm că Înalta Curte urmează ca, în lipsa unor reglementări

constituționale / legale clare, să stabilească în jurisprudența sa că regulile care guvernează confirmarea / infirmarea legalității alegerilor și validarea / invalidarea mandatului, *cel puțin* urmează a fi deduse din cele aplicabile confirmării rezultatelor alegerilor parlamentare / prezidențiale și validarea mandatelor aleșilor de către Curtea Constituțională.

6. În mai multe decizii ale sale Curtea Constituțională a relevat că scopul oricărei interpretări a normelor constituționale este de a asigura unitatea și înțelegerea corectă a conținutului și sensului lor autentic. *Interpretarea oficială este imperativă în cazurile în care incertitudinea normelor constituționale este determinată de o situație concretă și această incertitudine nu poate fi soluționată printr-o altă procedură jurisdicțională.* Necesitatea interpretării trebuie să fie confirmată prin esența problemei de drept rezultată din caracterul neuniform al aplicării sau înțelegerii sensului dispozițiilor constituționale.

7. Analizând normele constituționale a căror interpretare constituie obiectul sesizării, și raportând-o la situații concrete și deja consumate (descrise în prezenta sesizare), în această speță se constată existența acțiunilor din oficiu al instanțelor de judecată, precum și unele ambiguități de aplicare a legislației de către organele electorale, ce pot fi clarificate, în opinia noastră, doar de Curtea Constituțională prin interpretare oficială, iar ulterior detaliate în lege de către autoritatea legislativă.

8. Astfel, prezenta sesizare urmărește elucidarea sensului exact al unor prevederi constituționale ce țin de (a) dreptul la vot, dreptul de a fi ales, dreptul cetățenilor de a participa la administrarea treburilor publice, dreptul de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle etc., precum și (b) atribuțiile instituțiilor statului cu competențe de a organiza / desfășura alegeri libere / confirma legalitatea alegerilor și marja de apreciere a proporționalității dintre încălcările / fraudele electorale și sancțiunile de invalidare a scrutinelor democratice, examinând în ansamblu și luând act de faptul că *voința poporului constituie baza puterii de stat iar uzurparea acestei puteri constituie cea mai gravă crimă împotriva poporului.*

9. Interpretarea textuală, dar și funcțională a normelor constituționale invocate, prezintă interes de ordin practic și este utilă atât necesității de soluționare a conflictului juridic de natură constituțională deja existent, cât și în *eventualitatea unor noi conflicte posibile între autoritățile statului și cetățenii-alegători ai Republicii Moldova.* Astfel, în opinia noastră, prin prezenta sesizare nu se cere Înaltei Curți să se pronunțe asupra caracterului *res judicata* al actelor judecătorești aferente acestei spețe, ci se solicită în condiții de necesitate stringentă, *interpretarea normelor constituționale în scopul evitării aplicării neuniforme / arbitrare a normelor legale de către instituțiile statului abilitate cu asemenea atribuții,* în procesul de desfășurare și confirmare a legalității viitoarelor alegeri, în particular a următoarelor alegeri parlamentare după noul sistem electoral mixt.

10. Or, anume Curtea Constituțională are prerogativa de a stabili sensul autentic și deplin al normelor constituționale, care poate fi realizată prin interpretarea textuală sau funcțională, ținând cont de caracterul generic al normei, situațiile concrete pe care

legiuitorul urma să le prevadă la momentul elaborării normei, reglementările ulterioare (conexe sau chiar contradictorii), situațiile complexe în care norma trebuie aplicată etc.

11. Necesitatea interpretării solicitate prin prezenta sesizare este confirmată și de esența problemelor elucidate, raportate la dispozițiile constituționale relevante. Or, scopul oricărei interpretări a normelor constituționale este de a asigura unitatea și înțelegerea corectă a conținutului și a sensului lor autentic. Astfel, Curtea Constituțională este unica autoritate în măsură să deducă din textul Constituției situațiile complexe în care norma constituțională trebuie aplicată și modalitatea aplicării acesteia. Ulterioara decizia a Înaltei Curți este importantă și în contextul soluționării acestui conflict juridic de natură constituțională în spiritul conceptului statului de drept și al suveranității naționale, principiului loialității constituționale și al încrederii în instituțiile statului.

12. Prin urmare, pentru a soluționa aspectele / întrebările aferente obiectului sesizării în corespundere cu normele Legii fundamentale, considerăm că este necesar de operat, în special, cu prevederile art.1 alin.(3), art.2, art.7, art.23 alin.(2), art.38, art.39, art.53 alin.(1) și art.56 din Constituție, combinate și cu art.54 din Constituție, precum și cu jurisprudența anterioară a Curții Constituționale, principiile generale ale dreptului, inclusiv prin raportare la actele internaționale în domeniu.

III. PROCEDURA și ADMISIBILITATEA

13. Potrivit normelor constituționale și jurisprudenței sale constante, prerogativa Curții Constituționale este de a stabili corelația dintre acțiunile / inacțiunile autorităților statului, normele legislative, pe de o parte și textul Constituției pe de altă parte, ținând cont de principiul supremației acesteia.

14. În acest sens, este de observat că obiectul sesizării nu a mai făcut anterior obiectul jurisdicției constituționale prin prisma aspectelor abordate, respectiv sesizarea nu poate fi respinsă ca inadmisibilă și nu există nici un alt temei de sistare a procesului.

15. Din aceste considerente, în contextul celor expuse supra și în temeiul art.134 alin.(3) și art.135 alin.(1) lit. a)-b) din Constituția Republicii Moldova, art.4 și art.25 din Legea nr.317/1994 cu privire la Curtea Constituțională și articolele 4, 6, 38, 39 și 62 din Codul Jurisdicției Constituționale nr.502/1995, avem o speranță legitimă că *prezenta sesizare are tot dreptul să constituie obiect al jurisdicției constituționale și să fie admisă spre examinare de Înalta Curte de Jurisdicție Constituțională.*

IV. EXPUNEREA PRETINSELOR ÎNCĂLCĂRI ALE CONSTITUȚIEI, precum și argumentele aduse în sprijinul acestor informații

A. Legislația pertinentă

16. Prevederile relevante ale Constituției Republicii Moldova:

Articolul 1. Statul Republica Moldova

„[...] (3) **Republica Moldova este un stat de drept**, democratic, în care *demnitatea omului, drepturile și libertățile lui*, libera dezvoltare a personalității umane, *dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sînt garantate.*”

Articolul 2. Suveranitatea și puterea de stat

„(1) *Suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova*, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Constituție.

(2) Nici o persoană particulară, nici o parte din popor, nici un grup social, nici un partid politic sau o altă formațiune obștească nu poate exercita puterea de stat în nume propriu. *Uzurparea puterii de stat constituie cea mai gravă crimă împotriva poporului.*”

Articolul 4. Drepturile și libertățile omului

„(1) Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte.

(2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale.”

Articolul 7. Constituția, Lege Supremă

„Constituția Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nici o lege și nici un alt act juridic care contravine prevederilor Constituției nu are putere juridică.”

Articolul 15. Universalitatea

„*Cetățenii Republicii Moldova beneficiază de drepturile și de libertățile consacrate prin Constituție și prin alte legi și au obligațiile prevăzute de acestea.*”

Articolul 16. Egalitatea

„(1) Respectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului.

(2) Toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială.”

Articolul 23. Dreptul fiecărui om

de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle

„(1) Fiecare om are dreptul să i se recunoască personalitatea juridică.

(2) **Statul asigură dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle.** În acest scop statul publică și face accesibile toate legile și alte acte normative.”

Articolul 38. Dreptul de vot și dreptul de a fi ales

„(1) **Voința poporului constituie baza puterii de stat.** Această voință se exprimă prin **alegeri libere**, care au loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat.

(2) Cetățenii Republicii Moldova au drept de vot de la vârsta de 18 ani, împliniți pînă în ziua alegerilor inclusiv, excepție făcînd cei puși sub interdicție în modul stabilit de lege.

(3) **Dreptul de a fi aleși le este garantat cetățenilor Republicii Moldova** cu drept de vot, în condițiile legii.”

Articolul 39. Dreptul la administrare

„(1) **Cetățenii Republicii Moldova au dreptul de a participa la administrarea treburilor publice nemijlocit, precum și prin reprezentanții lor.**

(2) Oricărui cetățean i se asigură, potrivit legii, accesul la o funcție publică.”

Articolul 53. Dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică

„(1) Persoana vătămată într-un drept al său de o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri, este îndreptățită să obțină recunoașterea dreptului pretins, anularea actului și repararea pagubei. [...]”

Articolul 54. Restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți

„(1) În Republica Moldova nu pot fi adoptate legi care ar suprima sau ar diminua drepturile și libertățile fundamentale ale omului și cetățeanului.

(2) Exercițiul drepturilor și libertăților nu poate fi supus altor restrângeri decât celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și sînt necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidențiale sau garantării autorității și imparțialității justiției.

(3) Prevederile alin.(2) nu admit restrângerea drepturilor proclamate în articolele 20-24.

(4) Restrângerea trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o și nu poate atinge existența dreptului sau a libertății.”

Articolul 56. Devotamentul față de țară

„(1) Devotamentul față de țară este sacru.

(2) Cetățenii cărora le sunt încredințate **funcții publice [...] răspund de îndeplinirea cu credință a obligațiilor ce le revin [...].**”

Articolul 134 .Statutul [Curții Constituționale]

„(1) Curtea Constituțională este unica autoritate de jurisdicție constituțională în Republica Moldova.

(2) **Curtea Constituțională este independentă** de orice altă autoritate publică și se supune numai Constituției.

(3) Curtea Constituțională **garantează supremația Constituției**, asigură realizarea principiului separării puterii de stat în putere legislativă, putere executivă și putere judecătorească și **garantează responsabilitatea statului față de cetățean și a cetățeanului față de stat.**”

17. *Prevederile relevante ale Declarației Universale a Drepturilor Omului* (adoptată la New York la 10.12.1948 și ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr. 217-XII din 28.07.1990) sunt următoarele:

Articolul 21

„1. Orice persoană are dreptul să participe la conducerea treburilor publice ale țării sale, fie direct, fie prin intermediul unor reprezentanți liber aleși.

2. Orice persoană are dreptul de acces, în condiții de egalitate, la funcțiile publice ale țării sale.

3. Voința poporului este baza puterii de stat, această voință trebuie să fie exprimată prin alegeri oneste care trebuie să aibă loc periodic, prin sufragiu universal egal și prin vot secret sau după o procedură echivalentă care să asigure libertatea votului.”

18. *Prevederile relevante ale Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale*, amendată prin protocoalele adiționale la această convenție, încheiată la Roma la 04.11.1950 și ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr. 1298-XIII din 24.07.1997, în continuare – “*Convenția Europeană*”, sunt următoarele:

Articolul 3 din Protocolul nr. 1. Dreptul la alegeri libere

„Înaltele părți contractante se angajează să organizeze, la intervale rezonabile, alegeri libere cu vot secret, în condițiile care asigură libera exprimare a opiniei poporului cu privire la alegerea corpului legislativ.”

19. *Prevederile relevante ale Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice* (adoptat de Adunarea Generală a ONU la 16.12.1966 și ratificat de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr.217-XII din 28.07.1990) sunt următoarele:

Articolul 2

„1. Statele părți la prezentul Pact se angajează să respecte și să garanteze tuturor indivizilor care se găsesc pe teritoriul lor și țin de competența lor drepturile recunoscute în prezentul Pact, *fără nici o deosebire*, în special de rasă, culoare, religie, opinie politică sau orice altă opinie, origine națională sau socială, avere, naștere sau întemeiată pe orice altă împrejurare.”

Articolul 25

„Orice cetățean are dreptul și posibilitatea, fără nici una din discriminările la care se referă articolul 2 și fără restricții nerezonabile:

a) de a lua parte la conducerea treburilor publice, fie direct, fie prin intermediul unor reprezentanți liber aleși;

b) de a alege și de a fi ales, în cadrul unor alegeri periodice, oneste, cu sufragiu universal și egal și cu scrutin secret, asigurând exprimarea liberă a voinței alegătorilor;

c) de a avea acces, în condiții generale de egalitate, la funcțiunile publice din țara sa.”

20. Prevederile relevante ale Codului electoral al Republicii Moldova, sunt următoarele:

Preambul

„**Voința poporului constituie baza puterii de stat.** Această voință se exprimă prin *alegeri* libere, care au loc periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat. Statul garantează exprimarea voinței libere a cetățenilor prin apărarea principiilor democratice și a normelor dreptului electoral.

Prezentul cod stabilește modul de organizare și desfășurare a alegerilor Parlamentului, pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova, *în autoritățile administrației publice locale*, precum și modul de organizare și desfășurare a referendumurilor.”

Articolul 1. Noțiuni generale

„[...] *alegeri* – în cazul în care nu se face vreo specificare, alegerile în Parlament, pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova, *în autoritățile administrației publice locale*, precum și referendumurile. [...]”

Articolul 26. Atribuțiile Comisiei Electorale Centrale în perioada electorală

„(1) În perioada electorală, Comisia Electorală Centrală are următoarele atribuții: [...] o) **asigură efectuarea** celui de al doilea tur de scrutin, **a votării repetate, a alegerilor anticipate, noi și parțiale, în condițiile prezentului cod;**”

Articolul 149. Votarea repetată

„(1) Dacă în anumite circumscripții sau secții de votare **alegerile sînt declarate** nevalabile sau **nule, Comisia Electorală Centrală dispune efectuarea**, în termen de 2 săptămîni, a **votării repetate** pe baza aceluiași liste electorale, cu aceleași candidaturi și cu participarea aceluiași consilii și birouri electorale. [...]”

21. Prevederile relevante ale *Acordului de asociere dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova*, ratificat prin Legea nr.112 din 02.07.2014, sunt următoarele:

Articolul 2

„**Respectarea principiilor democratice, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale**, astfel cum sunt proclamate în *Declarația Universală a Drepturilor Omului* și definite în *Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale*, în *Actul final de la Helsinki din 1975* al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, precum și în *Carta de la Paris pentru o nouă Europă din 1990*, **reprezintă baza politicilor interne și externe ale părților și constituie un element esențial al prezentului acord** [...].

Părțile își reafirmă respectul față de principiile statului de drept și ale bunei guvernante, precum și obligațiile lor internaționale, în special în cadrul ONU, al Consiliului Europei și al OSCE [...].”

B. Considerații de FAPT și de DREPT

22. La data de 12.03.2018, urmare a demisiei primarului general al mun.Chișinău, Comisia Electorală Centrală a adoptat în temeiul prevederilor art.150 alin.(4) din Codul electoral hotărârea prin care a stabilit pentru data de 20.05.2018 desfășurarea alegerilor locale noi pentru funcția de primar general al mun.Chișinău.

Conform datelor procesate în urma alegerilor locale noi din 20.05.2018, din cei 11 candidați nici unul nu a întrunit mai mult de jumătate din numărul de voturi valabil exprimate ale alegătorilor care au participat la votare. Astfel, în temeiul art.145 alin.(2) din Codul electoral, Comisia Electorală Centrală a stabilit pentru data de 03.06.2018 desfășurarea turului al doilea de scrutin în municipiul Chișinău între primii doi candidați care au acumulat cel mare număr de voturi.

23. La 11.06.2018, în temeiul art.146 alin.(1) din Codul Electoral, Consiliul electoral al circumscripției electorale municipale Chișinău s-a adresat Judecătoriei Chișinău cu *solicitarea confirmării legalității alegerilor noi* primarului ales de către cetățenii-alegători în funcția de primar general al mun.Chișinău.

24. În acest context, este de menționat că obiectivul fundamental al misiunii instanțelor de judecată la etapa de confirmare a rezultatelor alegerilor locale, este acela de *a examina dacă procesul electoral s-a desfășurat în conformitate cu legislația națională și principiile universale pentru alegeri democratice, precum și de a evalua dacă încălcările constatate au influențat rezultatul final al alegerilor.*

25. Prin decizia Curții de Apel Chișinău din 12.06.2018, acțiunile unui candidat la funcția de primar al mun. Chișinău, au fost calificate ca agitație electorală în ziua alegerilor și a fost stabilit faptul încălcării de către candidatul respectiv a art.52 alin.(10) din Codul Electoral. Pentru a decide astfel, instanța de apel a constatat că în toate adresările sale către alegători, *candidatul în cauză îi îndemna pe alegători să se prezinte la vot și să voteze pentru cine consideră ei de cuviință*, iar adresarea unui concurent electoral în ziua alegerilor, cu un astfel de îndemn către alegători, în opinia instanței de judecată reprezintă de fapt agitație electorală.

26. Prin hotărârea Judecătoriei Chișinău (sediul Centru) din 19.06.2018 (dosarul nr.3-701/2018), pe motivele invocate în motivarea hotărârii ce țin de încălcările admise de ambii candidați care au constatat în efectuarea agitației electorale în ziua alegerilor contrar prevederilor art.52 alin.(10) din Codul electoral, nu a fost confirmată legalitatea alegerilor locale noi pentru funcția de primar general al mun.Chișinău, atât pentru turul I din 20.05.2018, cât și pentru turul II din 03.06.2018.

27. Prin decizia Curții de Apel Chișinău din 21.06.2018 (dosarul nr.3a-1156/18), s-a menținut soluția instanței de fond. Prin încheierea Curții Supreme de Justiție din 25.06.2018 (dosarul nr.3ra-998/18), recursurile asupra deciziei CA Chișinău au fost declarate inadmisibile, astfel hotărârea primei instanțe a devenit astfel irevocabilă.

28. În esență, instanțele de judecată au anulat rezultatele alegerilor constatând că a fost afectat ilegal rezultatul alegerilor, pe motivul că ambii candidați din turul II au îndemnat la vot și s-au adresat alegătorilor pe platformele de comunicare socială în ziua alegerilor, după încheierea legală a campaniei electorale, *cu toate că niciunul dintre candidați și nici organele electorale nu au solicitat anularea alegerilor.*

29. La fel, atragem atenția asupra faptului că acțiunile privind agitația electorală în ziua imediat anterioară zilei votării ori în ziua votării, sunt sancționate în conformitate cu art.52 din Codul contravențional al Republicii Moldova. Respectiv, potrivit voinței Legiuitorului, agitația electorală în ziua votării reprezintă o fapta cu un grad de pericol social mai redus decât infracțiunea, și este pasibilă de sancțiune contravențională.

30. Pe cale de consecință, dacă îndemnul la vot a fost / este considerat și calificat ca fiind agitație electorală, atunci pentru aceste acțiuni se aplică indubitabil răspunderea contravențională [chiar și în condițiile în care acest lucru a fost constatat prin acte judecătorești] și, respectiv asemenea acțiuni / fapte sub nici o formă nu pot servi drept temeiuri pentru invalidarea alegerilor, inclusiv a ambelor tururi ale scrutinului electoral.

31. La acest aspect, este de observat că, în corespundere cu art.75 din Codul Electoral, nici un concurent electoral nu a fost sancționat de organele electorale pentru încălcarea legislației electorale, în speță pentru agitația electorală în ziua votării. Mai mult, Ministerul Afacerilor Interne nu a constatat că candidații electorali participanți la turul II sunt pasibili de răspundere contravențională, și respectiv nu a aplicat răspunderea contravențională potrivit art.77 din Codul Electoral și sancțiunile prevăzute la art.52 din Codul contravențional pentru agitație electorală efectuată în ziua alegerilor.

32. Nu în ultimul rând, este de reținut că, *de facto*, prin invalidarea acestor alegeri au fost pedepsiți, pe de o parte, toți cei peste 240 mii alegători care au participat la scrutinul electoral, în condițiile în care niciunul dintre acești alegători nu a contestat caracterul legal al scrutinului, iar pe de altă parte, și toți contribuabilii Republicii Moldova care achită taxe și impozite în bugetul de stat, din care au fost finanțate aceste alegeri locale noi (cca 13,65 milioane lei).

33. În speță, este necesar de subliniat că observatorii internaționali și naționali la alegerile locale noi din Chișinău au recunoscut rezultatele și caracterul legal al scrutinului.

34. În continuare, cu toate că art.26 alin.(1) lit.o) și art.149 din Codul Electoral prevede că una din atribuțiile autorității electorale centrale este să dispună și să asigure efectuarea votării repetate, Comisia Electorală Centrală prin Hotărârea nr.1713 din 29.06.2018, a finalizat procedurile electorale aferente alegerilor primarului general al mun.Chișinău, pe motivul reglementărilor incerte și contradictorii ale normelor electorale.

35. *Obiter dictum*, este de observat că în legislația Republicii Moldova nu este prevăzută nici o normă care să prevadă că nu se efectuează votarea repetată, în cazul în care un tur sau ambele tururi ale alegerilor locale (noi) au fost invalidate de instanța de judecată.

36. La fel, este de reținut că în practica organului electoral central au existat precedente când instanțele de judecată au constatat / declarat nulitatea alegerilor, iar Comisia Electorală Centrală a dispus efectuarea votării repetate (a se vedea Hotărârile CEC nr.528/2011, nr.460/2011, nr.311/2011, nr.291/2011, nr.787/2007, nr.785/2007,nr.763/2007,nr.735/2007, nr.734/2007).

37. Un alt exemplu relevant, este cazul când prin hotărârea Judecătorei Cimișlia din 17.06.2015 (dosarul nr.3CA-18/15), s-a constatat nulitatea alegerilor desfășurate la 14.06.2015 în circumscripția electorală sătească Topala, raionul Cimișlia, ca urmare a *devastării unei secții de votare*, iar Comisia Electorală Centrală a dispus desfășurarea votării repetate (a se vedea HCEC nr.3508/2015).

38. Similar, în cazul *alegerile locale generale* din 03.06.2007 pentru alegerea Consiliului raional Dubăsari, Consiliului comunal și a primarului comunei Corjova nu au avut loc din cauza blocării de către forțele separatiste de la Tiraspol a procesului votării, intimidării și maltratării membrilor biroului electoral al secției de votare și a alegătorilor, fapt *ce a condus la imposibilitatea exercitării dreptului de vot al cetățenilor din această localitate, în condiții libere și democratice*, **Comisia Electorală Centrală a fixat** pentru data de 17.06.2007 **votarea repetată** pe baza acelorași liste electorale, cu aceleași candidaturi și cu participarea aceluiași consiliu și birou electoral (a se vedea HCEC nr.733/2007).

39. În contextul acestor realități juridice și electoral-politice, Parlamentul European la data de 05.07.2018 a adoptat o **Rezoluție referitoare la criza politică din Moldova ca urmare a invalidării alegerilor locale de la Chișinău** (2018/2783(RSP))², care printre multe alte constatări, a menționat și faptul că *invalidarea alegerilor este un semn îngrijorător și semnificativ al deteriorării continue a aplicării standardelor democratice în Republica Moldova*, în special dacă ne reamintim că un sistem judiciar independent și transparent este un pilon esențial al democrației și al statului de drept, întrucât această invalidare demonstrează o tendință tot mai pronunțată spre o guvernare autoritară și arbitrară și *scăderea simțitoare a încrederii populației în autoritățile și instituțiile sale*.

- Cu privire la solicitarea (i), (ii) și (iii) din punctul 2 al prezentei sesizări

40. În Hotărârea nr.15/2014, *Curtea Constituțională a statuat că, în sensul articolului 2 din Constituție, o democrație veritabilă poate fi constituită numai de către popor, prin exercitarea suveranității naționale în mod direct ori prin intermediul reprezentanților săi, aleși în cadrul unui scrutin democratic*. Curtea a statuat că dispozițiile constituționale ale art.1 alin.(3) și 2 alin.(1) urmează a fi corelate cu prevederile art.38 din Legea Supremă, potrivit căruia *voința poporului constituie baza puterii de stat*, aceasta exprimându-se *prin alegeri libere*, care au loc în mod periodic, prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat.

² Rezoluția Parlamentului European din 05.07.2018 referitoare la criza politică din Moldova ca urmare a invalidării alegerilor locale de la Chișinău (2018/2783(RSP)) - <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P8-TA-2018-0303+0+DOC+PDF+V0//RO>

41. La fel, Curtea Constituțională a menționat că realizarea în practică a dreptului de vot are loc prin intermediul alegerilor. În acest sens, Curtea, prin Hotărârea nr.15/1998, a reținut următoarele: „*Alegerile constituie nu numai un mijloc de exercitare de către cetățeni a drepturilor lor politice, consacrate de Constituție, ci și un mijloc de dotare a instituțiilor unui stat democratic cu o capacitate coerentă de expresie, pentru a face posibilă organizarea unor centre de decizie politică, eficiente și în măsură să imprime activității de stat o orientare general nefragmentată.*”

42. Comisia de la Veneția, în Codul de bună conduită în materie electorală, adoptat în cadrul celei de-a 52 sesiuni (Veneția, 18-19.10.2002), a relevat următoarele: „*Democrația este, la fel ca și drepturile omului și supremația dreptului, unul din cei trei piloni ai patrimoniului constituțional european, precum și a Consiliului Europei. Ea nu poate fi concepută fără alegeri*, respectând un anumit număr de principii considerate democratice.” La fel, în Liniile directoare în materie electorală, adoptate în cadrul celei de-a 51 sesiuni din 05-06.07.2002), Comisia a menționat că: „a. *Alegerile democratice nu sunt posibile fără respectarea drepturilor omului [...]. b. Restricțiile la aceste libertăți trebuie să respecte principiile legalității, interesului public și al proporționalității.*”

43. Pentru a elucida problemele ridicate prin prezenta sesizare, urmează a fi examinate prevederile articolelor din Constituție, care consfințesc printre drepturile fundamentale ale omului dreptul la vot, dreptul de a fi ales și dreptul de a participa la administrarea treburilor publice, garantate de articolul 38 și 39 din Constituție. Astfel, în condițiile în care *voința poporului constituie baza puterii de stat, oricărui cetățean al Republicii Moldova care a atins vârsta de 18 ani, îi este asigurat și garantat* dreptul de a fi ales și de a-și exprima voința prin alegeri libere, precum și dreptul de a participa la administrarea treburilor publice nemijlocit și/sau prin reprezentanții lor.

44. În continuare, unul din elementele esențiale ale statului de drept, în general, și ale sistemului electoral, în special, îl constituie *dreptul la vot*. Cu toate acestea, dreptul la vot nu face parte din categoria drepturilor absolute, în acest sens poate avea loc restrângerea exercițiului acestui drept în condițiile prevăzute de articolul 54 din Constituție.

45. Per a contrario, prin interpretarea funcțională și coroborată a art.1 alin.(3), art.2, art.7, art.38 alin.(1), art.39 alin.(1) din Legea Supremă, *dreptul la vot al cetățenilor / alegătorilor de a-și expune voința prin intermediul alegerilor, este un drept fundamental ce derivă din suveranitatea națională, care nu poate fi restrâns de autoritățile statului sub nici o formă*, cu excepția restricțiilor de ordin procedural inerente pentru organizarea și desfășurarea exercițiilor electorale democratice.

46. Astfel, la examinarea constituționalității / legalității oricărei ingerințe impuse în exercitarea dreptului de vot, statul și/sau instituțiile sale urmează să se asigure că această limitare nu reduce însăși substanța dreptului sau îl privează de eficacitate. De asemenea, orice măsură privind limitarea dreptului la vot și de a fi ales, trebuie să fie *prevăzută de lege*, să urmărească unul dintre *scopurile legitime*, să asigure *un echilibru* adecvat între interesul public și drepturile individuale și să fie *necesară într-o societate democratică*.

47. În partea ce ține de existența unei ingerințe subliniem că, din punctul nostru de vedere, în această problemă este mai mult decât evidentă ingerința admisă de către instituțiile statului prin interpretarea arbitrară și prin extinderea sensului normelor legale, în procesul de asigurare și realizare a drepturilor *alegătorilor la vot, dreptul de a fi aleși, precum și dreptul cetățenilor de a participa la administrarea treburilor publice.*

48. Respectiv, în această speță urmează să analizăm dacă ingerința adusă dreptului la vot și dreptului de a fi ales, nu reduce însăși substanța dreptului sau îl privează de eficacitate. Astfel este necesar să examinăm și analizăm dacă: **a)** ingerința este prevăzută de lege; **b)** constituie o măsură necesară într-o societate democratică și urmărește un scop legitim; și **c)** este proporțională scopului urmărit.

- ***Dacă ingerința este prevăzută de lege***, în sensul în care este respectată condiția clarității și standardul calității legii

49. Potrivit articolului 23 alin. (2) din Constituție, *statul asigură dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle.* În acest scop, statul publică și face accesibile toate legile și alte acte normative. Astfel, dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle, implică adoptarea de către legiuitor a unor reguli clare, în care să se prescrie cu precizie condițiile și limitele în care cetățenii și instituțiile statului își pot exercita drepturile și obligațiile.

50. *Ratio decidendi*, prin HCC nr.2/2018 Înalta Curte, a stabilit că în acest sens, asigurarea și respectarea principiului certitudinii juridice *obligă statul să edicteze într-o manieră previzibilă normele adoptate.* La fel, **Curtea a reținut că principiul certitudinii juridice este esențial pentru garantarea încrederii în statul de drept.**

51. În Hotărârea nr.5/2018 (pct.44-52), Curtea Constituțională a statuat următoarele *condițiile de calitate a legii*, ce sunt principii esențiale pentru examinarea prezentei spețe:

„Art.1 alin. (3) din Constituție proclamă Republica Moldova ca un stat de drept și democratic. *Curtea reiterează importanța principiului statului de drept pentru o societate democratică.*

Curtea menționează că exigențele statului de drept presupun *inter alia asigurarea legalității și a certitudinii juridice* (Raportul privind preeminența dreptului, adoptat de Comisia de la Veneția la cea de-a 86 sesiune plenară, 2011, §41).

În acest context, Curtea reține că **principiul legalității și al certitudinii juridice este esențial pentru garantarea încrederii în statul de drept și constituie o protecție împotriva arbitrarului.** *Așadar, asigurarea și respectarea acestor principii obligă statul să edicteze într-o manieră clară și previzibilă normele adoptate.*

Adoptarea de către legiuitor a unor legi accesibile, previzibile și clare se impune și prin art.23 alin.(2) din Constituție, care stabilește obligația statului de a asigura dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle sale. În acest sens, norma constituțională stabilește că statul publică și face accesibile toate legile și alte acte normative.

În Hotărârea nr.26/2010, Curtea Constituțională a reținut că: „Pentru a corespunde celor *trei criterii de calitate* – accesibilitate, previzibilitate și claritate – **norma de drept trebuie să fie formulată cu suficientă precizie, astfel încât să permită persoanei să decidă asupra conduitei sale și să prevadă, în mod rezonabil, în funcție de circumstanțele cauzei, consecințele acestei conduite.** În caz contrar, cu toate că legea conține o normă de drept care aparent descrie conduita persoanei în situația dată, persoana poate pretinde că nu-și cunoaște drepturile și obligațiile. *Într-o astfel de interpretare, norma ce nu corespunde criteriilor clarității este contrară articolului 23 din Constituție, care statuează obligația statului de a garanta fiecărui om dreptul de a-și cunoaște drepturile.*”

Curtea Europeană în jurisprudența sa a subliniat importanța asigurării accesibilității și previzibilității legii, instituind o serie de repere, pe care legiuitorul trebuie să le aibă în vedere pentru respectarea acestor exigențe.

Astfel, Curtea Europeană a menționat că nu poate fi considerată „lege” decât *o normă enunțată cu suficientă precizie, pentru a permite individului să-și corecteze conduita.* În special, o normă este previzibilă atunci când oferă o anume garanție contra atingerilor arbitrare ale puterii publice (cauza *Amann v. Elveția*, hotărârea din 16 februarie 2000, §56). Testul preciziei legii impune ca legea, în situațiile în care oferă o anumită marjă de discreție, să indice cu suficientă claritate limitele acesteia (cauza *Silver și alții v. Regatul Unit*, hotărârea din 25 martie 1983, §80).

În acest sens, în Hotărârea nr. 26/2016, Curtea a reținut că la elaborarea unui act normativ **legiuitorul trebuie să respecte normele de tehnică legislativă pentru ca acesta să corespundă exigențelor de calitate.** De asemenea, textul legislativ trebuie să corespundă principiului unității materiei legislative sau corelației între textele regulatorii, pentru ca persoanele să-și poată adapta comportamentul la reglementările existente, ce exclud *interpretările contradictorii sau concurența între normele de drept aplicabile.* Prin urmare, Curtea reține că previzibilitatea și claritatea constituie elemente *sine qua non* ale constituționalității unei norme, care în activitatea de legiferare acestea nicidecum nu pot fi omise.”

52. În același context, este de reținut că potrivit jurisprudenței constante a Curții Constituționale, conținutul actului normativ trebuie să-i permită persoanei interesate să prevadă în mod rezonabil conduita pe care trebuie să o adopte, claritatea și previzibilitatea fiind elemente *sine qua non* ale conformității unei norme / acțiuni cu spiritul și normele constituționale.

53. Respectiv, din punctul nostru de vedere, lipsa prevederilor și criteriilor exprese în lege, în partea ce ține de invalidarea alegerilor, în prezenta speță *constituie o omisiune legislativă contrară Constituției.* Pe cale de consecință, fiind în prezența unei omisiuni legislative, în virtutea rolului său de garant al supremației Constituției, Curtea Constituțională nu poate ignora viciul existent, deoarece tocmai această omisiune este cea care generează, *eo ipso*, încălcarea dreptului constituțional al persoanei de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle.

54. În acest sens, este de reținut că prevederile legislației electorale cu privire la confirmarea legalității alegerilor [în special cele ce țin de fraudele și încălcările electorale ce pot duce la invalidarea alegerilor], chiar și dacă sunt accesibile și orice persoană interesată poate lua cunoștință de conținutul lor, *acestea ori nu există ori au fost formulate insuficient și astfel generează interpretări neunivoce*, atât pentru cetățeni, cât și pentru autorități. La fel, acestea **nu sunt previzibile**, pentru că nu permit, cu suficientă precizie, alegătorilor și concurenților electorali, să se conformeze conduitei sociale și regulilor pre-stabilite, astfel încât să nu le fie limitate drepturile electorale și politice prin efectele invalidării alegerilor.

55. Acest lucru, se observă și din istoricul alegerilor care au avut loc până acum în Republica Moldova, or în condițiile în care niciodată nu au fost sancționate acțiunile constante ale concurenților electorali de a îndemna alegătorii în ziua votării să meargă să-și exercite dreptul la vot, atunci rezultă cu certitudine că instituțiile statului au creat o „speranță legitimă” că alegerile nu pot fi invalidate pentru asemenea motive.

56. Prezervarea caracterului de stat de drept și democratic *obligă instituțiile statului să preîntâmpine consecințele interpretării arbitrare a regulilor electorale în plin proces electoral și să asigure respectarea principiilor stabilității juridice (care presupune claritate, predictibilitate și accesibilitate), al consultării loiale a cetățenilor cu drept de vot, al libertății alegerilor și al interpretării cu bună-credință a literei și spiritului Constituției și legilor existente*, principii care constituie elemente structurale ale principiului general al securității juridice, unanim acceptat în cadrul statului de drept.

57. Astfel, lacunele și neconcordanțele existente în legislația electorală în partea ce ține de lipsa criteriilor exacte și exprese în normele legale care pot duce la invalidarea alegerilor, în realitate generează interpretări arbitrare din partea instituțiilor statului, care prin definiție nu pot obstrucționa drepturile fundamentale ale cetățenilor la vot, de a fi aleși și de a participa la administrarea treburilor publice.

58. În aceste condiții, considerăm că este absolut necesar ca Înalta Curte să soluționeze aceste chestiuni prin hotărârea sa, lucru ce derivă atât din competența sa de legiuitor pasiv, cât și din atribuția specifică de garant al supremației Constituției.

59. În același timp, putem constata că interpretările neuniforme, echivoce și cazuistice ale autorităților acordă *per se* instituțiilor statului o largă marjă de apreciere. Sub acest aspect, în jurisprudența sa Curtea Constituțională a menționat că „o *putere discreționară care nu este delimitată, chiar dacă face obiectul controlului judiciar din punct de vedere formal, nu trece de testul previzibilității [...]*” (HCC nr.28/2015, §61).

60. Astfel, deși Codul electoral conține prevederi referitoare la organizarea și desfășurarea alegerilor, acestea nu arată cu destulă claritate întinderea și modalitățile de exercitare a puterii de apreciere a instituțiilor statului în domeniul confirmării / infirmării legalității alegerilor, precum și validării / invalidării mandatelor.

61. În concluzie, în prezenta speță putem observa că *normele electorale* referitoare la confirmarea legalității alegerilor, precum și criteriile / fraudele electorale ce pot avea efect invalidarea alegerilor, ori nu există în general, ori sunt formulate de o manieră imprecisă și neclară, fapt care nu corespunde rigorilor de claritate și previzibilitate, consfințite în articolul 23 alin.(2) din Legea fundamentală, or potrivit jurisprudenței constante a Curții Europene a Dreptului Omului, *incertitudinea juridică* este de natură a reduce încrederea justițiabililor în justiție și *contravine principiului securității raporturilor juridice ca element esențial al preeminenței dreptului*.

- *Dacă ingerința constituie o măsură necesară într-o societate democratică, urmărește un scop legitim și este proporțională scopului urmărit*

62. În prezenta speță, considerăm necesar a face referință la statuările Curții Europene în cauza Păduraru v. România (hotărârea din 01.12.2005), și anume: [...] *odată ce o soluție a fost adoptată de stat, aceasta trebuie să fie pusă în aplicare cu o claritate și o coerență rezonabilă, cu scopul de a evita pe cât posibil insecuritatea juridică și incertitudinea pentru subiecții de drept pe care îi privesc măsurile de aplicare a aceste soluții*".

63. Pentru o mai bună înțelegere a problemei examinate, este judicios să efectuăm un exercițiu de vizualizare a unei situații ipotetice și posibile în practică. Astfel, în condițiile în care îndemnul la vot a fost calificat de instanțele de judecată ca fiind agitație electorală ilegală, atunci în cadrul alegerilor parlamentare după noul sistem electoral mixt sau la alegerile locale generale / noi viitoare, poate fi posibilă situația când într-o circumscripție / localitate diferența dintre candidatul care a luat cele mai multe voturi și candidatul de pe locul doi, să fie foarte mică, spre exemplu de 2-3 voturi. Respectiv, este posibil ca câțiva din susținătorii candidatului perdant, să depună cu rea-credință în fața organelor electorale / instanțelor de judecată contestații / autodenunțuri prin care să afirme / declare că în ziua alegerilor, în discuții private sau prin alte căi, au fost îndemnați la vot de către susținătorii candidatului care a câștigat sau chiar de însăși candidatul respectiv. În rezultat, din cauza diferenței mici între rezultatele candidaților finaliști și în baza câtorva plângeri electorale pe asemenea motive, nu este exclusă situația că instanțele de judecată vor avea temeiuri suficiente pentru a invalida alegerile, după modelul recentelor precedente judiciare în cazul alegerilor pentru funcția de primar a mun.Chișinău.

64. O altă situație probabilă ar fi cazul când, un candidat care consideră că alegătorii nu îl vor susține sau are șanse mici de a fi ales, în mod deliberat va efectua agitație electorală pe rețelele de socializare în ziua votării (luând drept exemplu îndemnarea alegătorilor la vot) și astfel, va crea fundamentul faptico-juridic pentru invalidarea alegerilor. Ulterior, candidatul care avea șanse mari și în final chiar a fost ales de alegători, se va pomeni în situația de blocaj a accederii sale în funcție. Plus la aceasta, prin efectul invalidării alegerilor, candidatul ales va pierde și toate investițiile / cheltuielile financiare în propria campanie electorală, care pentru unii candidați pot fi considerabile.

65. Pe cale de consecință, în condițiile actuale ale normelor legale și în contextul precedentelor judiciare recente, în această ipotetică problemă electorală pot fi identificate următoarele elemente:

- candidatul de rea-credință care prin îndemnul la vot a provocat deliberat circumstanțele necesare pentru invalidarea alegerilor, pentru aceste acțiuni riscă doar să fie amendat contravențional;
- pot fi irosite, fără posibilitate de revendicare, resursele umane de stat și a resurselor financiare din bugetul public alocate pentru organizarea alegerilor;
- pierderea ireversibilă a investițiilor / cheltuielilor celorlalți candidați participanți în cursa electorală (în special a candidatului ales), din cauza invalidării alegerilor pentru motivul îndemnulului la vot și din cauza lipsei reglementărilor privind acțiunea de regres împotriva candidatului vinovat de invalidarea alegerilor;
- pierderea încrederii cetățenilor-alegători și concurenților electorali, în eficiența și corectitudinea exercițiilor și proceselor electorale și demotivarea acestora de a participa în general la alegeri, în condițiile în care încrederea în instituțiile statului reprezintă fundamentul democratic al funcționării acestora etc.

66. În prezența acestor elemente și posibile riscuri, apare următoarea întrebare firească: *oare vor mai avea voință și dorință potențialii candidați electorali să participe pe viitor la scrutinele electorale?* În același context, dacă există persoane care doresc și au toate șansele să fie aleși în funcții electivă, iar aceștia post factum nu ajung să acceadă în funcție din cauza unor proceduri reglementate defectuos sau interpretate arbitrar, *poate fi afectată încrederea generală a cetățenilor în conceptul statului de drept și în capacitatea instituțiilor statului de a garanta și asigura dreptul la vot și a dreptului de a fi ales?*

67. Mai mult, în joc nu este doar interesul public al încrederii cetățenilor în procesele electorale ce au drept scop alegerea reprezentanților poporului în funcții publice, ci și *principiul respectării demnității cetățenilor-alegători și, inclusiv a persoanelor ce doresc să acceadă în funcții publice electivă.* Or, acest principiu se deduce din interpretarea coroborată a art.1 alin. (3) din Constituție, care prevede că **demnitatea omului reprezintă o valoare supremă în Republica Moldova**, cu art.43 din Constituție - dreptul la muncă.

68. În prezenta speță, este de notat că Legea nr.544/1995 cu privire la statutul judecătorului, la art.15 alin.(1) stabilește obligatiile judecătorilor, printre care sunt prevăzute și următoarele: „b) să asigure apărarea drepturilor și libertăților persoanelor, onoarei și demnității acestora; c) să respecte întocmai cerințele legii la înfăptuirea justiției și să asigure interpretarea și aplicarea uniformă a legislației;”.

69. În acest context, este de menționat că pentru elucidarea și soluționarea problemei supuse examinării, interpretul legii trebuie să recurgă la ansamblul regulilor de interpretare. Astfel, acesta trebuie să aibă în vedere în special regula *in claris non fit interpretatio* (textele clare nu trebuie interpretate) și regula *ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus* (unde legea nu distinge, nici interpretul nu trebuie să distingă). Cu alte cuvinte, caracterul general al formulării unui text legal conduce la caracterul general al aplicării lui,

fără să fie necesare distincții sau noi abordări pe care textul respectiv nu le conține și nu le urmărește.

70. Or, în contextul recentelor realități juridice în cadrul procesului de confirmare / infirmare a legalității alegerilor din mun.Chișinău, se observă că **instanțele de judecată au invalidat alegerile pe un temei care nu există în lege**, în condițiile în care invitațiile de „a ieși la vot”, pe care instanțele judecătorești le-au considerat ca reprezentând o presiune și influență necuvenită asupra alegătorilor, a fost o practică comună și general acceptată la majoritatea sau chiar la toate alegerile anterioare din Republica Moldova și acest lucru nu a dus niciodată la anularea / invalidarea alegerilor de către instanțele de judecată și/sau de către Curtea Constituțională.

71. La fel, este de observat că instanțele de judecată au invalidat alegerile locale noi din mun.Chișinău **în lipsa unei cereri de anulare** motivată și însoțită de probele pertinente, în condițiile în care atât organele electorale, cât și concurenții electorali au solicitat confirmarea legalității alegerilor și validarea mandatului primarului ales. În rezultat, instanța de judecată *din oficiu* a lărgit obiectul solicitat de a fi examinat de instanța de judecată și, pe cale de consecință a devenit parte interesată a procesului judiciar, ceea ce este inadmisibil în exercițiul de îndeplinire a justiției.

72. Astfel, din punctul nostru de vedere putem afirma că acțiunile și faptele judecătorilor care au invalidat alegerile pe motivul neprevăzut de lege „îndemnul la vot”, au condus la următoarele realități:

- apărarea dreptului la vot, dreptului de a fi ales și dreptului cetățenilor de a participa la administrarea treburilor publice, *nu a fost asigurată*;
- demnitatea alegătorilor și a candidaților electorali, *nu a fost asigurată*, în condițiile în care demnitatea omului reprezintă o valoare supremă în Republica Moldova;
- aplicarea prevederilor legii existente în exercițiul de îndeplinire a justiției, *nu a fost respectată*, iar instanțele de judecată și-au arogat atribuții de legiuitor pasiv;
- interpretarea normelor legale existente și aplicarea uniformă a legislației, *nu a fost respectată*;
- în rezultatul acestor acțiuni, **primo au fost sancționați pe nedrept alegătorii**, iar *secundo* au fost pedepsiți și concurenții electorali participanți la exercițiul electoral.

73. Altfel spus, judecătorii din oficiu au interpretat și aplicat norme / temeiuri de invalidare a alegerilor care nu există în legislația noastră, precum și nu au ținut cont de aplicabilitatea uniformă a legii, or, invitația de „a ieși la vot” a fost efectuată în toate alegerile care au avut loc în Republica Moldova, atât de către concurenții electorali, societatea civilă, alegători etc, cât și de către instituțiile statului, în special cele electorale.

74. Potrivit normelor legale existente, instanțele de drept comun și instanța de contencios constituțional dispun de competența de a nu confirma rezultatele alegerilor în cazul constatării unor încălcări, comise în timpul alegerilor, și care *au fost de natură să influențeze rezultatele alegerilor*.

75. În jurisprudența sa (a se vedea HCC nr.29/2014 și HCC nr.34/2016), Înalta Curte de Jurisdicție Constituțională a statuat că în cursul unei campanii electorale sunt posibile anumite neregularități, dar valabilitatea alegerilor depinde de dimensiunile și de amploarea acestora constatate de autoritățile statului. În acest context, Curtea a reținut că:

- anularea alegerilor poate să intervină numai în cazul în care votarea și stabilirea rezultatelor au avut loc *prin fraudă*;
- *nu orice fraudă* din procesul electoral este echivalentă cu fraudarea alegerilor, ci numai fraudă care este de natură să modifice atribuirea mandatelor;
- cererea de anulare a alegerilor trebuie motivată și însoțită de dovezile pe care se întemeiază.

76. În acest context, este de observat că termenul „fraudă” nu este definit în legislația Republicii Moldova (în special în legislația electorală), cu toate că acest termen este utilizat de două ori în Codul Electoral. Respectiv, în această speță vom utiliza definiția oferită de dicționarul explicativ³ al limbii române, care stabilește că FRÁUDA reprezintă „o înșelăciune, un act de rea-credință săvârșit de cineva, de obicei pentru a realiza un profit material de pe urma drepturilor altuia; hoție.”

77. Respectiv, în condițiile în care în lege nu sunt definite și detaliate acțiunile ce sunt calificate de autoritatea legislativă ca fiind fraudă electorală, în opinia noastră, instanțele de judecată nu puteau să-și aroge atribuții de legiuitor pasiv și să califice „îndemnul la vot” ca fiind o fraudă electorală / încălcare electorală de natură să modifice / influențeze rezultatele alegerilor, cu atât mai mult că „invitația la vot” a fost realizată în condiții egale de concurenții electorali și susținătorii acestora, precum și de către organele electorale, societatea civilă și alți părți interesate.

78. Plus la aceasta, în lipsa reglementărilor exprese, în opinia noastră instanțele de judecată urmau să se conducă de statuările Curții Constituțională în materie de anulare a alegerilor, or în punctele de reper nominalizate supra, Înalta Curte nu întâmplător utilizează sintagma de „fraudă electorală” și nu de „încălcări comise în timpul alegerilor”.

79. Pentru o mai bună înțelegere a dimensiunilor prezentei spețe, considerăm a fi judicios să examinăm prin comparație fraudele electorale și/sau încălcările electorale constatate de Curtea Constituțională la confirmarea legalității ultimelor alegeri prezidențiale.

Respectiv, prin Hotărîrea nr.34/2016, Curtea Constituțională a stabilit că, în repetate rânduri, mai multe fețe bisericești și-au exprimat public preferințele sale politice și chiar au îndemnat oamenii să voteze anumiți candidați. Astfel, ÎPS Mitropolitul, Episcopul de Bălți și Fălești, precum și alți reprezentanți ai bisericii, au susținut deschis candidatura lui Igor Dodon la funcția de Președinte al RM și, în același timp, au adus acuzații grave și denigratoare la adresa candidatei Maia Sandu.

Potrivit art.15 alin.(2) din Legea nr.125/2007 privind libertatea de conștiință, de gândire și de religie: „*Culte religioase și părțile lor componente se vor abține de la*

³ <https://dexonline.ro/definitie/fraudă>

exprimarea sau manifestarea publică a preferințelor lor politice sau favorizarea vreunui partid politic ori a vreunei organizații social-politice.” De asemenea, art.41 alin. (3) din Codul Electoral interzice expres finanțarea ori susținerea materială sub orice formă, directă și/sau indirectă, a activității partidelor politice, a campaniilor electorale/ concurențelor electorale de către organizațiile religioase.

În acest sens, Curtea Constituțională a constatat implicarea clericilor Mitropoliei Chișinăului și a întregii Moldove în campania electorală prin susținerea directă a candidatului Igor Dodon. La fel, Curtea a constatat implicarea agresivă în campania electorală a alegerilor prezidențiale a reprezentanților și clericilor Bisericii Ortodoxe din Moldova, care au utilizat un limbaj extremist, xenofob, homofob și sexist în adresa candidatei Maia Sandu, și pe cale de consecință Curtea a reținut că un asemenea comportament este contrar prevederilor Constituției Republicii Moldova.

Finalmente, cu toate că (a) în Republica Moldova potrivit datelor BOP biserica se află în topul instituțiilor în care oamenii au cea mai mare încredere (atenție! în anul 2016 numărul cetățenilor moldoveni care declarau că au încredere în Biserică era de 78%), și (b) normele legale interzic expres implicarea bisericii în campania electorală prin agitație electorală cu îndemnul de a vota un anumit candidat, (c) chiar dacă Curtea Constituțională a constatat că prin asemenea acțiuni sunt încălcate normele Constituției, *în final* aceste acțiuni ale reprezentanților bisericii nu au fost calificat de Înalta Curte ca fiind fraudă electorală / încălcări electorale de natură să influențeze rezultatele alegerilor prezidențiale și astfel să fie invalidate alegerile.

80. Pe cale de consecință, dacă e să punem pe balanța dreptății „fraudele electorale / încălcările electorale efectuate de biserică și constatate de Curtea Constituțională în cazul alegerilor prezidențiale din 2016” *versus* „îndemnul doar la vot făcut de candidați în turul II al alegerile noi din mun.Chișinău din anul 2018”, se observă fără mult efort că balanța justiției nu poate indica că „îndemnul la vot” ar face parte din categoria încălcărilor electorale pentru care ar fi corect și drept să fie invalidate alegerile, în total sau în parte.

81. Astfel, considerăm că ingerința materializată prin inacțiunea statului de a reglementa expres fraudele electorale și criteriile exacte pentru care pot fi invalidate alegerile, precum și acțiunile instituțiilor statului prin care a fost blocat / obstrucționat dreptul cetățenilor de a-și expune voința prin intermediul alegerilor, nu constituie o măsură necesară într-o societate democratică și nu urmărește un scop legitim.

82. Din aceste considerente, putem aprecia că *ingerința în cauză nu este proporțională scopului urmărit*, deoarece aduce atingere substanței drepturilor electorale și încalcă drepturile fundamentale ale cetățenilor de a-și exprima voința în cadrul alegerilor, astfel anihilând libera exprimare a poporului în luarea propriilor decizii asupra problemelor importante ale societății și ale statului.

83. Respectiv, această ingerință materializată prin acțiunile deliberate ale autorităților, nu poate fi calificată ca fiind proporțională scopului urmărit. Astfel de acțiuni / inacțiuni și o atare atitudine din partea instituțiilor statului față de principiile și normele constituționale

sunt intolerabile, *or acestea afectează încrederea cetățenilor în statul de drept, creând un precedent periculos prin exemplul prost oferit de instituțiile statului.*

84. În acest sens, este de menționat că instituțiile statului urmau să asigure atât respectarea principiilor și normelor constituționale, cât și să găsească un echilibru între ingerința admisă / efectuată și necesitatea *protejării dreptului cetățeanului de a decide participativ la alegeri*, ca un drept fundamental al său, or voința cetățenilor, constituie premisa unei manifestări autentic democratice a suveranității, în conformitate cu principiul statuat în art.2 din Legea fundamentală.

85. Normele de drept aferente prezentei spețe și enunțate supra, au drept corolar normele referitoare la *alegerile libere*, consacrate de art.2 și de art.38 din Constituție, norme constituționale care reflectă reglementările internaționale cuprinse în art.3 din Protocolul nr.1 adițional la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și în art.25 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice.

86. Astfel, prin interpretarea normelor privind alegerile libere în contextul întregii Convenții Europene, rezultă că acestea garantează drepturi individuale inclusiv dreptul de a vota și dreptul de a candida în alegeri, în special în situațiile care implică nerespectarea dreptului politic fundamental – dreptul la alegeri libere. În același timp, aplicarea în practică a dreptului la alegeri libere, în conformitate cu exigențele impuse de art.3 al Protocolului nr.1 la Convenția Europeană, presupune asigurarea că condițiile la care sunt supuse dreptul la vot și dreptul de a candida la alegeri *să nu fie reduse până la punctul de a aduce atingere substanței însăși a acestor drepturi și de a le priva de eficiență.*

87. În aceste condiții, lipsa de claritate a legii electorale și interpretarea extensivă și, prin urmare, arbitrară a unor prevederi legale în materie electorală, de către instanțele de judecată și de către autoritatea electorală centrală, ceea ce a dus la blocarea accederii în funcție a persoanei alese în funcție de primar de către locuitorii mun.Chișinău, au încălcat însăși esența drepturilor garantate de art.3 din Protocolul nr. 1 la Convenția Europeană.

88. În continuare, este necesar de luat în calcul că, lipsa de claritate a prevederilor și criteriilor exprese în materia invalidării alegerilor / infirmării legalității procesului electoral, impune autorităților naționale să fie prudente în interpretarea lor, ținând cont de impactul direct pe care acestea îl au asupra rezultatului alegerilor și voinței poporului.

89. Or, potrivit Codului electoral care este legea de bază în domeniul electoral, Comisia Electorală Centrală este organul de stat independent, creat pentru realizarea politicii electorale **în scopul organizării și desfășurării, din punct de vedere tehnic, a alegerilor, și în nici într-un caz în scopul deciderii asupra oportunității sau stoparea alegerilor.**

90. În jurisprudența Curții Constituționale este statuat că: *„Principiul legalității este parte componentă a principiilor statului de drept, consacrat prin art.1 alin.(3) din Constituție. Ca urmare, Curtea reține că respectarea legilor este obligatorie, iar încălcarea acestei obligații constituționale atrage implicit afectarea principiului statului de drept.”*

91. Astfel, în această ordine de idei, precum și în condițiile de fapt și de drept existente, Comisia Electorală Centrală urma să țină cont și să se conducă de principiul fundamental statuat de Curtea Constituțională la interpretarea unor norme constituționale, și anume că „[...] o normă trebuie interpretată în sensul în care permite aplicarea ei, și nu în sensul în care se exclude aplicarea ei (*actus interpretandus est potius ut valeat quam ut pereat*).” (a se vedea pct.67 din HCC nr.21/2015).

92. Pe cale de consecință, *autoritatea electorală centrală urma să aplice normele legale existente în sensul aplicării pozitive a acestora din punct de vedere tehnic*, precum și prin aplicarea principiului „*efectului util minim*”, nicidecum în sensul neaplicării normelor electorale, *arogându-și astfel atribuții de interpretare și / sau de oportunitate politică*.

93. La acest capitol, este necesar să invocăm statuări relevante ale Curții Constituționale, și anume: „Sub acest aspect, printr-un obiter dictum, Curtea a notat că *încrederea cetățenilor în corectitudinea persoanelor cu funcții publice și în instituții în general constituie fundamentul democratic al funcționării acestora*. Încrederea în instituții este parte a „capitalului social”, alături de încrederea generalizată (în semenii) și rețelele de asociere în care sunt implicați indivizii. „*Încrederea în instituțiile statului*” îi motivează pe cetățeni să se implice mai mult în sfera vieții publice. Nivelul de încredere a publicului în instituții are efecte și asupra dezvoltării economice a societății (HCC nr.7/2015).”

94. În acest context, considerăm că Înalta Curte de Jurisdicție Constituțională urmează să efectueze *testul de proporționalitate*, ca o metodă logică destinată să ajute la stabilirea echilibrului corect între acțiunile instituțiilor statului de a finaliza subit procesul electoral aflat în plină desfășurare (fără a dispune efectuarea votării repetate), și gradul de severitate al măsurii aplicate, analizând dacă *dreptul cetățenilor la vot, dreptul de a fi aleși și dreptul cetățenilor de a participa la administrarea treburilor publice*, a suferit o limitare ce nu se încadrează în condițiile impuse de Constituție.

Or, din punctul nostru de vedere, invalidarea și a turului I urmată de refuzul efectuării votării repetate, nu poate fi apreciată ca o măsură proporțională, inclusiv și prin prisma faptului că au fost încălcate și drepturile concurenților electorali din primul tur, care prin efectul legii obțin calitatea de candidați la exercițiul electoral – votarea repetată (a se vedea art.149 din Codul electoral).

95. În acest sens, Curtea Constituțională a stabilit că, conform *testului de proporționalitate*, măsura luată trebuie să fie *adecvată* - să poată în mod obiectiv să ducă la îndeplinirea scopului, *necesară* - indispensabilă pentru îndeplinirea scopului, și *proporțională* - să asigure justul echilibru între interesele concrete pentru a fi corespunzătoare scopului urmărit (HCC nr.6/2016, pct.78).

96. Legitimarea unor astfel de acțiuni ale instituțiilor statului în raport cu dreptul fundamentului al cetățenilor de a-și expune voința prin intermediul alegerilor, ar avea drept efect acceptarea ideii că, *în Republica Moldova, există persoane / autorități cărora nu le sunt opozabile normele constituționale și legale, deci care sunt mai presus de lege*.

97. Or, o astfel de interpretare cazuistică dată dispozițiilor referitoare la dreptul arbitrar al instanțelor judecătorești și autorității electorale centrale de a decide soarta validării / invalidării alegerilor și a stopării procesului electoral în plin exercițiu, este în vădită contradicție cu dispozițiile constituționale referitoare la buna funcționare a statului de drept, a colaborării dintre puterile statului, *care ar trebui să se manifeste în spiritul normelor de loialitate constituțională*, comportamentul loial constituind o garanție a principiului separației și echilibrului puterilor în stat.

98. Același principiu este statuat în jurisprudența Curții Constituționale, în contextul analizării conceptului-principiu de stat de drept. Astfel, prin Hotărârea nr.7/2013, Înalta Curte a statuat că:

„Preambulul Constituției și art.1 alin.(3) din Constituție enunță elementele definitorii ale statului Republica Moldova, care reprezintă valori supreme. Statul de drept a constituit punctul culminant al constituționalizării sistemului politic. Aceasta înseamnă că politica trebuie să fie circumscrisă unei norme juridice care să îi precizeze limitele de acțiune. Dată fiind legătura intrinsecă dintre stat și drept, evoluția puterii publice este însoțită de evoluția sistemului juridic. Prin definiție, statul de drept presupune obligativitatea respectării Constituției și a legilor, așa cum prevăd și dispozițiile articolului 7 din Constituție. [...] Pentru buna funcționare a statului de drept, o importanță deosebită o are separația și colaborarea dintre puterile statului, care ar trebui să se manifeste în spiritul normelor de loialitate constituțională, comportamentul loial fiind o prelungire a principiului separației și echilibrului puterilor în stat.”

99. Este de subliniat că instituțiile statului nu sunt omnipotente, ci sunt ținute de obligația de devotament constituțional, de a respecta limitele impuse de Constituție și poartă răspundere pentru îndeplinirea cu bună-credință a atribuțiilor ce le revin.

Or, depunerea jurământului constituie asumarea de către persoanele publice a unui angajament juridic față de poporul Republicii Moldova de a acționa în spiritul Constituției și respectării normelor constituționale / legale, precum și de a apăra drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor. **Depunând jurământul, judecătorii și membrii CEC își asumă necondiționat, în mod public și solemn obligația de a acționa exclusiv în spiritul loialității față de Constituție, respectării drepturilor și libertăților omului și de a nu încălca jurământul în nici o împrejurare.**

100. În jurisprudența sa (HCC nr.28/2017) Înalta Curte a statuat că: „Curtea reamintește că orice interpretare a prevederilor constituționale derivă din **natura, obiectivele și spiritul** Constituției înseși.” Constituția reflectă contractul social – o obligație acceptată în mod democratic de către toți cetățenii Republicii Moldova față de generațiile actuale și viitoare de a trăi în conformitate cu normele fundamentale consacrate în Constituție și de a le respecta, **pentru a asigura** legitimitatea autorității de guvernare, **legitimitatea deciziilor acesteia**, *precum și pentru a asigura drepturile omului și libertățile fundamentale*, astfel încât să existe armonie în societate (HCC nr.36/2013 și nr. 9/2014).

101. Normele din Constituție formează un tot unitar, aflat într-o legătură logico-juridică indisolubilă. În acest context, Constituția consacră o diviziune tripartită a funcțiilor statului, care este un principiu fundamental de organizare a statului. La fel, textul constituțional reflectă imaginea statului ca *o structură de organe*, între care și Comisia Electorală Centrală. Prin urmare, pornind de la spiritul Constituției, **trebuie să se asigure respectarea principiilor și normelor constituționale de către toate instituțiile statului**, respectarea strictă a principiilor și valorilor supreme, reprezentând în mod practic testul eficacității Constituției ca Lege Supremă a unui stat de drept.

102. În acest context, se subliniază că este contrar spiritului și literei Constituției ca membrii organului electoral central, să decidă în plină desfășurare a exercițiului electoral asupra „finalizării procedurilor electorale aferente alegerilor primarului general al mun. Chișinău” și astfel, pe de o parte, să refuze exercitarea dreptului alegătorilor de a-și exprima voința în cadrul votării repetate, iar pe de altă parte, să excludă din cursa electorală și să limiteze drepturile concurenților electorali participanți în primul tur al alegerilor (care au obținut calitatea de candidat la votarea repetată prin efectul legii). Or, prin asemenea acțiuni autoritatea electorală centrală și-a arogat atribuții arbitrare și improprii de interpretare a normelor constituționale și legale, precum și de aplicare selectivă a acestora, devenind astfel un actor politic ceea ce este contrar scopului pentru care a fost creată această instituție.

103. Prin urmare, se observă că acțiunile deliberate ale membrilor Comisiei Electorale Centrale de a nu îndeplini / executa obligația legală de organizare și efectuare a votării repetate, constituie o încălcare a jurământului, circumstanță ce justifică necesitatea constatării acestui lucru de către Curtea Constituțională.

104. În acest context, și luând în considerare cazurile de constatare a încălcării normelor constituționale din jurisprudența Curții Constituționale, precum și a acțiunilor / inacțiunilor instituțiilor statului (a se vedea spre exemplu HCC nr.24/2017 și HCC nr.28/2017), considerăm că Curtea Constituțională are tot instrumentarul necesar *(a)* să soluționeze conflictul juridic de natură constituțională care își are izvorul în textul Constituției și care face obiectul prezentei sesizări, precum și *(b)* să constate încălcarea normelor și spiritului Constituției, **materializate prin acțiunile deliberate ale instituțiilor statului de invalida alegerile pe motive ce lipsesc în prevederilor legale existente, precum și prin finalizarea subită a procesului electoral aflat în plină desfășurare.**

- Cu privire la solicitarea (iv) din punctul 2 al prezentei sesizări

105. Actele adoptate de Curtea Constituțională evidențiază caracterul consecvent, obiectiv și exigent al jurisdicției constituționale în vederea asigurării supremației Constituției, respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, reliefând, în același timp, modul în care este percepută ideea de constituționalitate și *rolul Curții ca factor stabilizator în societate și factor moderant între ramurile puterii de stat.*

106. Potrivit legii, actele Curții Constituționale sunt acte oficiale și executorii, pe întreg teritoriul țării, pentru toate autoritățile publice și pentru toate persoanele, sunt definitive și nu pot fi supuse nici unei căi de atac, inclusiv de către legislator.

Astfel, actele Curții Constituționale au efect *erga omnes*, fiind obligatorii și opozabile tuturor subiecților, indiferent de nivelul autorității. Din aceste considerente, anume factorii juridici, și nu cei politici, emotivi sau de altă natură, trebuie să determine reacțiile instituțiilor statului față de actele Curții, în special dacă ele generează obligații concrete pentru autorități.

107. În spiritul normelor Constituției, legiuitorul are obligația de a elimina toate lacunele semnalate de Curtea Constituțională. Vidul neconstituțional, apărut într-un domeniu sau problemă de drept, tolerarea unei legi sau a unui act normativ imperfect, indică asupra faptului că Parlamentul, care reprezintă instituția politică abilitată prin Constituție cu atribuția de legiferare, **nu-și onorează deplin misiunea constituțională care i-a fost conferită**, or obligația legiuitorului de a elimina lacunele juridice decurge din principiile statului de drept și principiul separației puterilor.

Lipsa unei intervenții legislative a Parlamentului în vederea executării actelor și adreselor instanței de jurisdicție constituțională echivalează cu *neexercitarea competenței de bază* a acestuia, și anume *cea de legiferare*, atribuită de Legea fundamentală, or executarea imediată și calitativă a actelor / adreselor Înaltei Curți au drept scop primordial anihilarea elementelor ce generează vidul legislativ, precum și a deficiențelor / incertitudinilor în aplicarea legii și principiilor de drept.

108. În vederea excluderii acestor repercusiuni negative, Legea cu privire la Curtea Constituțională dispune că Guvernul, în termen de cel mult 3 luni de la data publicării hotărârii Curții Constituționale, prezintă Parlamentului proiectul de lege ce are drept executarea actelor și adreselor Curții Constituționale, și respectiv proiectul de lege în cauză urmează a fi examinat de Parlament în mod prioritar.

109. *Inter alia*, adresele Curții Constituționale constituie actele prin intermediul cărora Curtea Constituțională, fără a substitui organul legislativ, își exercită rolul său de „*legislator pasiv*”, atenționând asupra unor lacune sau carențe existente în legislație și insistând asupra necesității operării de modificări în reglementările legale existente.

110. Astfel, activitatea jurisdicțională a Curții Constituționale este orientată preponderent spre soluționarea sesizărilor depuse și exercitarea în acest scop a competențelor constituționale. Analiza actelor supuse controlului constituționalității sub aspectul conformității cu Legea Supremă, interpretarea normelor constituționale, modul de executare a hotărârilor Curții etc. constituie instrumente care au un rol decisiv în procesul de perfecționare a cadrului legislativ. Adresele, care se referă preponderent la omisiunile în legislație, de asemenea, contribuie la dezvoltarea sistemului de drept în stat.

111. Pe cale de consecință, prin exercitarea controlului de constituționalitate, prin adresele remise Parlamentului, precum și prin evoluțiile jurisprudenței constituționale și novațiile

ce țin de modul de executare a actelor Curții Constituționale, Înalta Curte s-a manifestat în mod constant ca un veritabil „legislator pasiv”.

112. Constatărea inacțiunii legislative, adică a lacunei legii sau a altui act normativ contrar Constituției, inevitabil generează consecințe juridice. Hotărârea Curții Constituționale presupune obligația legislatorului de a soluționa problema existenței unor lacune de drept printr-o reglementare adecvată și eliminarea prevederilor defectuoase. Absența reacției și a acțiunilor obligatorii ale legislatorului ce rezultă din hotărârea Curții, întârzierile în soluționarea acestor probleme sau eliminarea parțială a lacunelor, **sunt contrare ordinii de drept, existența acestora fiind inadmisibilă și intolerabilă**, îndeosebi atunci când o astfel de obligație a fost impusă printr-o hotărâre a Curții Constituționale.

113. În acest context, este de subliniat că în procesul de confirmarea și validare a rezultatelor alegerilor prezidențiale, prin Hotărârea nr.34/2016 Înalta Curte de Jurisdicție Constituțională a formulat Parlamentului mai multe adrese esențiale și definitorii pentru procesul electoral. Astfel Curtea a semnalat și dispus modificarea normelor existente în vederea *clarificării legislației în partea ce ține de examinarea contestațiilor privind organizarea și desfășurarea alegerilor* (care se datorează aplicării deficitare a legislației de către instituțiile statului), în scopul modificării *mecanismului și asigurării votării în străinătate*, în vederea reglementării exprese și instituirii unor mecanisme sancționatorii prompte și imediate (inclusiv în ordine penală) pentru orice *tentativă de implicare a cultelor religioase în campaniile electorale*, în vederea modificării legislației cu privire la *răspunderea radiodifuzorilor în perioada electorală* (inclusiv prin suspendarea dreptului de emisie pentru întreaga perioadă a campaniei electorale, pentru instituțiile media care încalcă obligația de imparțialitate), precum și *incriminarea coruperii alegătorilor* care reprezintă încălcări ce pot influența considerabil rezultatele alegerilor.

114. Plus la aceasta, Curtea Constituțională a subliniat necesitatea ca **întreaga legislație electorală** referitoare la alegerea Președintelui, Parlamentului, precum și a autorităților administrației publice locale **să fie reexaminată**, urmând a fi concentrată într-un Cod electoral revizuit, ale cărui dispoziții comune și speciale să asigure, în concordanță cu principiile constituționale, organizarea unor alegeri democratice, corecte și transparente.

115. Din aceste raționamente, considerăm că este absolut necesară constatarea **inacțiunii autorității executive și legislative** în executarea adreselor formulate de Curtea Constituțională, or executarea actelor și adreselor Înaltei Curți trebuie să comporte un dublu efect juridic în vederea asigurării și garantării supremației Constituției. În același sens, executarea promptă și exactă a actelor și adreselor Înaltei Curți de Jurisdicție Constituțională, în primul rând, trebuie să reprezinte o garanție în scopul protecției drepturilor fundamentale ale cetățenilor și, în al doilea rând, să devină izvor de drept pentru legiuitor și executiv, astfel actele Curții Constituționale să joace rolul unui dirigiuitor în domeniul dezvoltării dreptului și stabilității normelor juridice.

V. CERINȚELE AUTORULUI SESIZĂRII

116. În lumina circumstanțele de fapt și de drept expuse supra, precum și luând în considerare că dreptul fiecărui cetățean de a-și cunoaște drepturile sale, implică *adoptarea unor legi accesibile, previzibile și clare*, astfel încât **principiul legalității** și al **certitudinii juridice să nu fie unul iluzoriu**, or aceste principii sunt esențiale pentru *garantarea încrederii în statul de drept și autoritățile statului*, consfințit prin art.1 alin.(3) din Constituție, și **constituie o protecție împotriva arbitrarului**, sperăm că Curtea Constituțională va crea o jurisprudență solidă ce ar garanta exercitarea drepturilor fundamentale în cadrul alegerilor libere și care nu ar mai permite interpretări arbitrare sau aplicare distorsionată a normelor electorale de către subiecții implicați.

117. Finalmente, în condițiile în care alegerile democratice sunt decisive pentru garantarea respectării voinței poporului la formarea organelor de guvernare la toate nivelurile, în baza articolului 134 alin.(3) și articolului 135 alin.(1) lit. a)-b) din Constituție, articolelor 4 și 25 din Legea nr. 317/1994 cu privire la Curtea Constituțională și articolele 4, 6, 38, 39 și 62 din Codul Jurisdicției Constituționale nr.502/1995, **solicităm respectuos Înaltei Curți de Jurisdicție Constituțională:**

- (i) **admiterea sesizării spre examinare în regim prioritar;**
- (ii) **interpretarea normelor constituționale**, în vederea determinării sensului exact al normelor prevăzute de art.1 alin.(3), art.2, art.7, art.23 alin.(2), art.38, art.39, art.53 alin.(1), art.54 și art.56 din Constituție, prin prisma următoarelor aspecte:
 - *dacă în lipsa prevederilor și criteriilor exacte stabilite de normele legale, pot fi invalidate alegerile de către instituțiile statului abilitate cu asemenea atribuții;*
 - *dacă prin invalidarea alegerilor, în lipsa prevederilor și criteriilor exprese din normele legale, sunt afectate garanțiile constituționale privind asigurarea dreptului la vot, dreptului de a fi ales și a dreptului cetățenilor de a participa la administrarea treburilor publice;*
 - *dacă alegerile pot fi invalidate de instanțele de judecată din oficiu, în lipsa unei cereri de anulare a alegerilor motivată și însoțită de probele pertinente pe care se întemeiază, depusă de alegători, organele electorale sau concurenții electorali participanți la scrutinul electoral.*
- (iii) **constatarea încălcării de către instanțele de judecată și autoritatea electorală centrală** a spiritului și normelor Constituției (prevăzute la art.1 alin.(3), art.2, art.7, art.23 alin.(2), art.38, art.39, art.53 alin.(1), art.54, art.56 din Constituție), a ordinii juridice în ansamblu, a principiilor constituționale, cum ar fi: statul de drept, suveranitatea națională, demnitatea omului, dreptul la vot, dreptul de a fi ales, dreptul cetățenilor de a participa la administrarea treburilor publice, loialitatea constituțională, egalitatea, libertatea opiniei și a exprimării, dreptul de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle, dreptul la informație, etc, atât la etapa confirmării /

infirmării legalității alegerilor și validarea / invalidarea mandatului de către instanțele de judecată, cât și la etapa finalizării (fără dispunerea efectuării votării repetate) de către autoritatea electorală centrală a procedurilor electorale privind alegerile primarului general al municipiului Chișinău din anul curent, ce rezultă din actele judecătorești și hotărârile CEC aferente acestui proces electoral.

- (iv) **Statuarea în jurisprudența constituțională a fraudelor electorale și criteriilor exprese ce pot duce la invalidarea alegerilor**, până la remedierea acestor deficiențe de reglementare de către autoritatea legislativă.
- (v) **Constatarea inacțiunii autorității executive și legislative** în executarea adreselor formulate de Curtea Constituțională și, din aceste motive, până la remedierea acestor deficiențe de reglementare de către legiuitor, în virtutea exercitării rolul său de „legislator pasiv”, *stabilirea și dispunerea de către Înalta Curte a modului de executare și aplicare a raționamentelor / concluziilor / observațiilor ce rezultă din adresele și Hotărârea Curții Constituționale nr.34/2016*

118. Nu în ultimul rând, în scopul evitării știrbirii totale și/sau pierderii încrederii în instituțiile statului, care ar putea afecta conceptul statului de drept și al garantării de către autoritățile statului a principiului protecției cetățenilor / poporului împotriva arbitrariului, și având în vedere că în Republica Moldova în anul curent vor avea loc în premieră alegeri parlamentare după noul sistem electoral mixt, **solicităm respectuos Înaltei Curți să examineze în regim prioritar și să admită în fond prezenta sesizare**, inclusiv din motivul că până la alegerile parlamentare a rămas mai puțin de jumătate de an, iar în special din considerentul că *cetățenii trebuie protejați contra unui pericol care vine chiar din partea dreptului și contra unei insecurități pe care a creat-o dreptul și/sau instituțiile statului sau pe care acestea riscă să le creeze.*

VI. LISTA DOCUMENTELOR ce se anexează

- *Acte judecătorești: hotărârea Judecătoriei Chișinău (sediul Centru) din 19.06.2018 (dosarul nr.3-701/2018), decizia Curții de Apel Chișinău din 21.06.2018 (dosarul nr.3a-1156/18), și încheierea Curții Supreme de Justiție din 25.06.2018 (dosarul nr.3ra-998/18), publicate pe portalul www.instante.justice.md ;*
- *Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr.1713 din 29.06.2018 și opinia separată la aceasta, publicate pe pagina web oficială www.cec.md .*

V. DECLARAȚIA ȘI SEMNĂTURA

Subsemnații, semnatori a prezentei sesizări, declarăm pe onoare că informațiile ce figurează în sesizare sunt exacte și corespund adevărului.

Cu cea mai înaltă considerație pentru Înalta Curte,

T. Delciu
M. Iordan
Dr. Șap
cap & Cur

Gr. Cobzare
A. Pistone